

ÇATIDAKİ ÇATLAK (1965) ADALET AĞAOĞLU (1929 – 2020)

Genel Bakış

Ağaoğlu'nun 1965 yılında kaleme almış olduğu tiyatro oyunu, 1965-1998 yılları arasında farklı tiyatro toplulukları tarafından sekiz defa sahneye koyulmuş ve 1969 yılında *Sınırlarda* adlı tiyatro oyunu ile birlikte Bilgi Yayınevi tarafından kitap halinde yayımlanmıştır. İlk defa 1965 yılında Devlet Tiyatrolarında sahnelenmiş olan *Çatıdaki Çatlak* dönemin Kültür Müsteşarı Adnan Ötügen tarafından sakıncalı bulunduğu için sahneden kaldırılmıştır. *Çatıdaki Çatlak* 1969 yılından sonra Mitoş-Boyut Yayınları, Yapı Kredi Yayınları ve İş Bankası Kültür Yayınları tarafından kitap halinde yayımlanmıştır. Ağaoğlu'nun *Çatıdaki Çatlak* adlı tiyatro oyunu toplamda iki perdeden ve her perde ikişer tabloda oluşur. Söz konusu edilen eserde 1950-1970 yılları arasında Türkiye'de yoğun bir şekilde yaşanmış olan köyden kente göç etme konusunun toplumu, özellikle kadınları, nasıl etkilediği işlenmiştir. Farklı sınıflara mensup olan kadın karakterler üzerinden ülkede yaşayan kadınların genel durumu gözler önüne serilir ve topluma yönelik çeşitli eleştiriler getirilir. Feminist dünya görüşünü savunan Adalet Ağaoğlu, içinde yaşadığı topluma yön veren ataerkil normların insanları nasıl ve ne derecede olumsuz etkilediğini gerçekçi uygulamaların ışığında okurun/seyircinin gözleri önüne serer. Oyunda rol oynayan Fatma Hanım, Fatma Kadın, Komşu ve Hale isimli karakterler toplumu oluşturan farklı sınıfların içinde yer alan kadınları temsil etmektedirler. Orta sınıfa mensup olan Fatma Hanım daima vicdanının sesini dinler ve müşkül durumda olan insanlara imkanlarını zorlayarak yardımcı olmaya çalışır. İyi niyeti daima suiistimal edilen Fatma Hanım yaptığı iyilikler karşısında ezilir.

Özet

Ellili yaşlarda ve daha önce hiç evlenmemiş olan Fatma Hanım, mahallede bir düğme dükkanı işleten erkek kardeşi Arif ile birlikte yaşamaktadır. Yaşça küçük olmasına rağmen Fatma Hanım Arif'e ablalık yapmaktadır ve onunla fazla ilgilenerek onu şımartmaktadır. Daha önce bir evlilik yapmış olan Arif eşi Nihal tarafından terk edilmiştir. Yaşanan hadiseden kendini sorumlu tutan Fatma Hanım, aynı zamanda hayatta tutunacağı başka hiç kimse olmadığı için Arif'i sürekli şımartır. Safra kesesinden ameliyat olması gereken Fatma Hanım, Arif ile ilgilenemeyeceği için bir an önce yapılması gereken ameliyatı sürekli ertelemiştir. Bir gün Komşu Fatma Hanım'a bir kadın tutmasını önerir ve onun evin bütün işleriyle ilgilenebileceğini söyler. Fakat Fatma Hanım evde bir hizmetçi çalıştırabilecek kadar varlıklı olmadıklarını söyler ve Arif'e daha fazla yük olmaktan çekinir. Bu sırada iş aramakta olan Fatma Kadın apartmana girer ve Komşu'yla karşılaşır. Fatma Hanım'la adaş olan Fatma Kadın'ı Komşu Fatma Hanım'ın yanına götürür. Fatma Hanım Fatma Kadın'ın oldukça müşkül durumda olduğunu görür ve kocasının da çalışmadığını öğrenir. Vicdanına yenik düşen Fatma Hanım Fatma Kadın'ı işe alır. Çalışmaya başlamasından birkaç gün geçtikten sonra Arif ile Fatma Hanım evdeki erzağın çabuk bittiğini fark ederler. Fatma Kadın eşi Sadık'a Fatma Hanım'ın evinden sigara, kahve, çay ve yağ gibi şeyler götürmektedir. Üçüncü gün Sadık'ın Fatma Kadın'ın yanına geldiği ve ondan para istediği görülür. Fatma Kadın'ı zorlayan Sadık istediğini elde eder. Sadık Fatma Kadın'ı maddi ve manevi olarak sömürmektedir. Alışverişten gelen Fatma Hanım evde Sadık'la karşılaşır. Sadık Fatma Hanım'dan Fatma Kadın'ın ücretinin artırılmasını ister. Fakat Fatma Hanım Fatma Kadın'a acıdığı için onu işe aldığı ve daha fazla verecek parası olmadığını söyler. Rahatsızlığı nedeniyle sancılı olan Fatma Hanım fenalaşır. Sadık Arif'e haber verir ve doktor çağırılır. Yaşanan olay üzerine Sadık Fatma Kadın'ın gece de çalışabileceğini söyler ve oradan ayrılır. Daha sonra aradan neredeyse bir ay geçer ve Fatma Hanım'ın ameliyat olduğu, divanda uzandığı görülür. Fatma Hanım Fatma Kadın'ın Arif'e iyi hizmet edip etmediğini sürekli sorgular. Arif'in durumuna üzülen Fatma Hanım hasta yatağında bile onun iyiliğini düşünür ve onun evlenmesini ister. Eşi tarafından terk edilmiş olan Arif evliliğe olan inancını yitirmiştir ve bu konunun bir daha konuşulmasını istememektedir. Fatma Hanım divanda dinlenerek ve ilaç alarak iyileşmeye çalışır. Fatma Kadın Fatma Hanım'la konuşurken üç çocuğunun olduğunu ağzından geçirir. Kendisine iş verilmeyeceğini düşünerek çocuklarının olduğunu gizlemiştir. Fatma Kadın'ın karnına dokunan Komşu onun hamile olduğunu anlar ve dördüncü çocuğunun olacağı

anlaşılır. Kendisine bile bakmakta zorlanan Fatma Hanım'a Komşu, ay sonunda Fatma Kadın'ın işine son vermesini söyler. Fakat Fatma Hanım Komşu'nun tam aksine Fatma Kadın'a yardım etmeyi düşünür. Fatma Hanım evden kaçmış olan Ziya'nın bakımını üstlenmeye karar verir ve Fatma Kadın'a daha fazla para vermeye çalışacaktır. Aradan yaklaşık olarak dört ay geçer ve Fatma Kadın'ın evden kaçmış olduğu görülür. Yeni doğan Gülsüm ve ilkokula giden Ziya'yla Fatma Hanım ilgilenmektedir. Daha önce hiç çocuk bakmamış olan Fatma Hanım çocuklarla baş edememektedir. Fatma Hanım Sadık'a Fatma Kadın'ı bir an önce bulmasını ve çocuklarını alıp götürmesini söyler. Bir süredir Arif eve gelmemiştir ve Fatma Hanım'ın bütün parası tükenmiştir. Fatma Hanım cebindeki son parayı Kadınları Kalkındırma Derneği üyesi Hale'ye bağış olarak verir. Ardından eve gelen bir çocuk Fatma Hanım'a, dükkana haciz geldiğini ve Arif'in hastaneye kaldırıldığını söyler. Bir hayat kadınıyla gizlice aşk yaşamaya başlamış olan Arif yüksek meblağlarda borçlanmıştır. Fatma Kadın bulunur ve Sadık tarafından eve getirilir. Sadık'la Fatma Kadın Fatma Hanım'dan helallik istedikten sonra evden ayrılırlar. Komşu Fatma Hanım'a Kamil Bey adında bir talipli bulmuştur fakat böyle bir durumda Fatma Hanım'ın evlenebilmesi mümkün değildir. Komşu'yla Fatma Hanım Arif'in götürüldüğü hastaneye gitmek için hazırlanırlar. Fatma Hanım bütün iyi niyetine rağmen daima olumsuz durumlarla karşılaşmıştır.

Kişiler

Fatma Hanım Daha önce hiç evlenmemiş ve ellili yaşlarında olan Fatma Hanım yaşça küçük olmasına rağmen erkek kardeşi Arif'e ablalık yapmaktadır. Erkek kardeşiyle birlikte yaşadığı için ona yük olduğunu düşünen Fatma Hanım devamlı olarak kendini suçlar. Arif'in eski eşi Nihal'in evi terk etmiş olmasından da kendini suçlar. Geleneksel bir Anadolu kadını tiplemesi olan Fatma Hanım oyunun başkarakteridir. Safra kesesinden ameliyat olması gereken Fatma Hanım kendisinden çok erkek kardeşini ve başkalarını düşünür. Bu yüzden sürekli sömürülür ve iyi niyeti suiistimal edilir.

Fatma Kadın Yozgat'ın köyünden şehre göç etmiş olan kadın karakter varlıklı ailelerin yanında hizmetçilik yaparak kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamaya çalışmaktadır. Ataerkil normların baskın geldiği toplumda her açıdan ezilen kadının içinde bulunduğu durumu temsil eder. Eşi Sadık tarafından maddi ve manevi olarak sömürülür. Oldukça fakir olmalarına rağmen bakımını sağlayamayacakları kadar çocuk yaparlar. Toplumun en alt sınıfına mensup olan kadın karakter eğitimsizliğinin, bilinçsizliğinin ve kaderciliğinin kölesi olur.

Sadık Anadolu'daki bir köyden şehre göç etmiş olan erkek karakter eşi Fatma Kadın'ı maddi ve manevi olarak sömürmektedir. Ataerkil toplumsal düzenin yaratmış olduğu tipik bir insan figürüdür. Eşinin emeğini sömürür, ailesiyle ilgilenmez ve Fatma Kadın'dan aldığı paraları sigara, alkol ve kadınlar için harcar. Mensubu olduğu toplumsal sınıfın yüzyıllar boyunca dayatmış olduğu cinsiyetçi anlayış sayesinde Fatma Kadın'a her türlü kötülüğü yapmaya hakkı olduğunu düşünür. Fatma Kadın'ı bir mal olarak görür. Sadık ailesinin ihtiyaçları konusunda herhangi bir sorumluluk almaz ve daima kendi keyfini düşünür.

Arif Ellili yaşlarında olan ve düğmecî dükkanı işleten Arif, yaşça büyük olmasına rağmen Fatma Hanım'ın kendisine küçük kardeş gibi davranmasına izin verir. Fatma Hanım tarafında aşırı ilgiyle şımartılmış olan Arif bütün ihtiyaçlarını Fatma Hanım'ın karşılamasını bekler. Geçmişte bir evlilik yaşamış olan erkek karakter eşi tarafından terk edilmiştir. O günden sonra kız kardeşiyle yaşamaya başlamıştır. Evdeki düzene ve sessizliğe fazlasıyla alışmış olan Arif yenilikleri hoş karşılamaz. Fakat Fatma Hanım'ın üzülmesini istemediği için bazı yeniliklere göz yumar. Eserin sonlarında bir hayat kadınıyla aşk yaşadığı, onun yüzünden yüksek miktarda borçlandığı ve dükkanına haciz geldiği görülür. Yaşanan olay karşısında Arif inme geçirir ve hastaneye kaldırılır. Bir hayat kadınına Fatma Hanım'ın yanına getirmekten utanmış olan Arif'in kadın ilgisine aç olduğu anlaşılır.

Komşu Oyunun en etkin karakterlerinden biri olan kadın karakter olay örgüsünde aksiyonun oluşmasına ve onun gelişmesine önemli katkılarda bulunur. Kişilik özellikleri açısından Fatma Hanım'ın tam tersidir. Komşu maddiyata, eğlenceye ve özgürlüğüne hayli düşkündür. Böylesi bir karaktere sahip olmasına rağmen Komşu da erkek egemen bir toplumda eşine muhtaç bir şekilde yaşamaktadır. Dürüstlüğüne bir savunma mekanizması olarak kullanan kadın karakter erkeklere kendini ezdirmemeye çalışır. İkinci eşiyse tamamen maddi nedenlerden dolayı evlenmiştir.

Hale Kadınları Kalkındırma Derneği üyesi olan kadın karakter toplumun üst sınıfa mensup olan bir kadın figürüdür. İyi giyimli bir devlet memuru olan Hale, dernek için kapı kapı dolaşarak bağış

toplamaktadır. Fakat toplanan bağışlarla yapılan yardımlar kadınların gerçek sorunlarına çözüm olmamaktadır. Yapılan yardımlar yalnızca kadınları daha fazla yardım bağımlısı haline getirmektedir. Dernek yaptığı hayır işlerinden ziyade nüfuzlu kişilerle düzenlediği balolarla ön plana çıkmaktadır. Hale, idealist bir yardımseverden ziyade bir şirketin satış temsilcisi gibi görünmektedir.

Öykü

Fatma Hanım'ın Arif'e Ablalık Yapması Somyalı ve sobalı bir apartman dairesinin kurgulandığı sahne klasik esnaf ya da memur evini andırmaktadır. Mahallede düğmeci dükkanı işleten Arif'le kız kardeşi Fatma Hanım kahvaltı sofrasına oturmuşlardır. Mevsimlerden sonbahardır ve olay sabah vakitlerinde geçmektedir. Erkek kardeşine hizmet eden Fatma Hanım onun her sorunuyla yakından ilgilenir. Kendisi yaşça küçük olmasına rağmen Arif'e ablalık yapmaktadır. Erkek kardeşine hizmet eden Fatma Hanım onun ceketinin düğmesini dikmek ister. Fakat cekete uygun olan düğme Arif tarafından bir müşteriye satılmıştır. Fatma Hanım Arif'e evdeki düğmeyi başkasına satmış olduğu için sitem eder. Arif Fatma Hanım'a endişelenmemesi gerektiğini söyler. Elde ettikleri gelir ailenin kit kanaat geçinmesini sağlamaktadır. Fatma Hanım kardeşinden aldığı harçlıkları vazosunda biriktirmektedir. Kişilik yapısı olarak oldukça evcimen, fedakar ve vefalı bir görünüme sahiptir. Safra kesesinden rahatsızlığı olan Fatma Hanım'ın bir hafta içinde ameliyat olması gerekmektedir. Fakat buna rağmen evin bütün işleriyle uğraşır ve ameliyat olduktan sonra Arif için sabahları sobayı yakamamaktan ve onunla ilgilenememekten endişe eder. Arif Fatma Hanım'a endişelenmemesi gerektiğini ve bütün sorunları çözüme kavuşturacaklarını söyler. Arif Fatma Hanım'a müsait bir zamanında ayakkabılarını ayakkabı tamircisine götürmesini rica ettikten sonra dükkana gider.

Komşu'nun Fatma Hanım'a Hizmetçi Tutmayı Önermesi Hemen ardından apartman dairesine Komşu'nun geldiği görülür. Komşu, ciddi derecede rahatsız olan ve dinlenmesi gereken Fatma Hanım'ın birçok işle birden ilgilenmesi karşısında isyan eder. Komşu Fatma Hanım'a dinlenmesi gerektiğini ve az da olsa kendisini düşünmesi gerektiğini söyler. Fakat Fatma Hanım ameliyat olması durumunda Arif'le ilgilenememekten endişe eder. Komşu Fatma Hanım'a Arif'in elli yaşının üzerinde olduğunu ve ona çocuk muamelesi yaptığını söyler. Komşu, kendini hiç düşünmeyen, aşırı vicdanlı ve duyarlı olan Fatma Hanım'a isyan eder. Zira Komşu Fatma Hanım'ın tam tersi kişilik nitelikleri göstermektedir. İkinci kez evlenmiş olan Komşu evinde gündelikçi kadın çalıştırmaktadır. Gerekmediği sürece ev işleriyle hiç ilgilenmemektedir ve hatta çocuklarını bile çoğu zaman yük olarak görür. Ameliyat olduktan sonra Arif'le ilgilenemeyeceği konusunda endişe eden Fatma Hanım'a Komşu, gündelikçi bir kadın tutmasını önerir. Komşu Fatma Hanım'a kendini önemsemesini telkin eder. Fakat Fatma Hanım gündelikçi bir kadının masraflarını karşılayamayacaklarını zira maddi imkanlarının yetersiz olduğunu söyler. Komşu Fatma Hanım'a endişelenmemesi gerektiğini ve uygun ücretle iyi bir gündelikçi kadın bulabileceklerini söyler. Fatma Hanım Arif'e yük olmaktan ve aşırı masraf çıkarmaktan endişe etmektedir. Zira elli yaşlarına gelmiş olmasına rağmen hiç evlenmemiş ve Arif'le birlikte yaşamaktadır. Arif'in eski eşi olan Nihal'in evi terk etmesinden kendini sorumlu tutmaktadır. Komşu Fatma Hanım'a 150-200 lira arasında gündelikçi kadın tutulabileceğini söyler. Çocuklarının bağırışlarını duyan Komşu onlara hakaretler ederek kendi dairesine doğru gider.

Fatma Kadın'la Fatma Hanım'ın Tanışması Apartmanda Fatma Kadın'la karşılaşan Komşu onun iş aradığını öğrenir. Kadının Fatma Hanım'la adaş olduğunu öğrenen Komşu kaderci bir dürtüyle iş arayan kadını Fatma Hanım'ın evine götürür. Yozgat'ın bir köyünden şehre göç etmiş olan Fatma Kadın daha önce bir hakimin ve memurun evinde gündelikçi olarak çalışmıştır. Üç çocuğu vardır ve çocuklarına büyük kızı bakmaktadır. Kocası Sadık ise musluk tamircisidir fakat aylardır işsizdir. Köy hayatına ve düzenine alışık olan Fatma Kadın önceki müşterilerine kendini beğendirememiş ve çok fazla çalıştırılmıştır. Fazlasıyla mazbut ve naif bir kişilik yapısına sahipmiş gibi görünen Fatma Kadın Fatma Hanım'ın vereceği her ücrete razıdır. Fakat Fatma Hanım Arif'e yük olmaktan ve gereksiz masraf çıkarmaktan endişe etmektedir. Fatma Kadın'ın oldukça müşkül bir durumda olduğunu gören Fatma Hanım onun için üzülür. Fatma Kadın'ın becerilerini görmek isteyen Komşu ona eve biraz çekidüzen vermesini söyler. Komşu'yla Fatma Hanım Fatma Kadın'ın yapmış olduğu işten memnun kalırlar. Evin hanımı ve gündelikçi kadın fiyat konusunda da anlaşılırlar. Fakat Fatma Hanım ilk önce Arif'le görüşmek ister. Bundan dolayı Fatma Kadın'a yarın gelmesi ve işe alınıp alınmadığını yarın öğrenebileceği söylenir. Verdiği hizmetin karşılığında Fatma Hanım'dan bir miktar para alan Fatma Kadın, yarın erken saatlerde eve geleceğini söyledikten sonra oradan ayrılır.

Hale'nin Fatma Hanım'dan Bağış Alması Ardından Arif'in Fatma Hanım'a telefon ettiği ve onu dükkana çağırdığı görülür. Evden çıkan Fatma Hanım'la Komşu Hale'yle karşılaşılırlar. Kadınları

Kalkındırma Derneği üyesi olan Hale gezdiği apartmanların sakinlerinden bağış toplamaktadır. İyi görünümü ve yarı aydın bir zihniyete sahip olan Hale ikiliye derneğin faaliyetlerini anlatır. Söz konusu edilen dernek yardıma muhtaç olan kadınlara çeşitli konularda destek sağlamaktadır. Komşu Hale'ye derneğin vekil hanımlarıyla birlikte vermiş olduğu baloyla ilgili bir haberi gazetenin magazin bölümünde okuduğunu söyler. Kadınları Kalkındırma Derneği evlenen kadınlara gelinlik, kıyafet ve yiyecek desteği sağlamaktadır. Apartmanda yaşamadığını söyleyen Komşu herhangi bir bağış yapmadan sınıvır. Fatma Hanım Hale'ye bağış yapmak istediğini fakat maddi durumlarının buna pek uygun olmadığını söyler. Hale Fatma Hanım'ın vicdanını sömürür ve herkesin bağış yapmaktan kaçındığını söyler. Yardım bekleyen kadınların ne kadar kötü durumda olduklarını öğrenen Fatma Hanım vicdanına yenik düşer ve Hale'nin ısrarları üzerine yirmi liralık bir bağış yapar.

Fatma Kadın'ın Hizmetçi Olarak Çalışmaya Başlaması Birinci perdenin ikinci tablosunda aradan birkaç gün geçmiş ve Fatma Kadın ailenin yanında işe başlamıştır. Evin temizlik işleriyle uğraşan Fatma Kadın Arif'in odadan çıktığını ve onun bir bardak su istediğini duyar. Bir süreliğine dinlenmek için eve gelmiş olan Arif saatin üç olduğunu fark edince dükkana gitmek için hızlıca hazırlanır. Arif Fatma Kadın'dan ayakkabılarını ve pazar filesini ister. Fakat Fatma Kadın Arif'e pazar filesini Fatma Hanım'ın almış olduğunu söyler. Üç gün önce ev için alışveriş yapmış olan Arif erzağın bu kadar çabuk tükenmiş olmasından şüphelenir. Fatma Kadın Arif'e kendisinin evden hiçbir şey almadığını zira evde çalışmaya başlayalı üç gün olduğunu söyler. Arif Fatma Kadın'a onu suçlamadığını söyler. Fakat evde hizmetçi çalıştırabilecek kadar varlıklı olmadıklarını ve kendisine acıdıkları için çalışmasını kabul ettiklerini de ekler. Evdeki kahve de tükenmiştir. Bundan dolayı Fatma Kadın Arif'e kahve yapamayınca Arif eve her gelen misafire kahve yapılmasına sitem eder. Ardından Arif evden ayrılıp dükkana doğru yola çıkar. Evin halılarını kapıcı Yusuf'a silkelemek isteyen Fatma Kadın kapının önünde Komşu'yla karşılaşır. Komşu, evin kapısını açık bırakan Fatma Kadın'ı azarlar. Fatma Kadın Komşu'ya kapıcı Yusuf'la konuşmasını zira sözünün hiç dinlenmediğini söyler. Komşu Fatma Kadın'a halıları kapının önünde silkeleyebileceğini söyler ve işini bitirir bitirmez evindeki bulaşıkların yıkanmasına yardım etmesini ister. Fatma Hanım Fatma Kadın'ı halıları kapının önünde silkelememesi konusunda tembihlemiştir. Fakat Komşu'nun söylemi üzerine Fatma Kadın halıları kapının önüne çıkarır.

Sadık'ın Fatma Kadın'ı Sömürmesi Kocasının umursamazlığına ve sorumsuzluğuna içten içe sitem eden Fatma Kadın, onu sırtında taşımaktan iyice yorulmuştur. Kendi kendine kocasına söylendiği sırada Sadık çıkagelir. Sadık, cebindeki paraları gizlice almış olan Fatma Kadın'ı azarlar ve paralarını geri ister. Aynı zamanda Fatma Kadın mahallenin bakkalını kocasına bir şey satmaması konusunda tembihlemiştir. Bunu öğrenen Sadık Fatma Kadın'a daha çok kızar. Sadık Fatma Kadın'dan para ister. Fatma Kadın Sadık'a para vermeme konusunda direnir. Zira Sadık uzun zamandır işsizdir, çocuklarla ilgilenmemektedir ve aldığı paraları içkiyle sigara için harcamaktadır. Sadık'ın zorlamalarına fazla dayanamayan Fatma Kadın ona para vermek zorunda kalır. Ardından Fatma Kadın Sadık'a evdeki sigaralardan ve çaydan da verir. Sadık, evin kapısının önündeki halıları silkeleyip geri gelir. Fatma Kadın'ın Komşu'nun yanında da çalıştığını öğrenen Sadık kendisinden bir şeylerin gizlendiğini düşünür. Fakat şüphelerinin beyhude olduğunun farkındadır. Fatma Kadın Sadık'ın başka kadınlara para yedirdiğini bilmektedir. Sadık da bu durumu Fatma Kadın'dan gizleme ihtiyacı duymamaktadır.

Sadık'ın Fatma Hanım'dan Daha Fazla Para İstemesi Sadık'ın evden ayrılacağı sırada Fatma Hanım'ın eve girdiği görülür. Evin içinde tanımadığı bir erkeği gören Fatma Hanım endişelenir. Fakat Sadık'ın Fatma Kadın'ın kocası olduğunu öğrendiğinde rahatlasa da onun eve gelmiş olmasından rahatsız olur. Sadık Fatma Hanım'a yüz altmış liraya hizmetçi çalıştırmanın sömürü olduğunu ve ücretin iki yüz liraya çıkarılması gerektiğini söyler. Fakat Fatma Hanım Sadık'a iki yüz lira verebilecek ekonomik gücü olmadığını ve aslında Fatma Kadın'ı sadece ona acıdığı için işe aldığını söyler. Fatma Hanım Fatma Kadın'ı kocasının rızasını alması konusunda tembihlediğini ve verilen ücret yetersiz bulunuyorsa Fatma Kadın'ın işi bırakabileceğini söyler. Ancak Sadık ücretin artırılması konusunda ısrar eder hatta Fatma Hanım'a emrivaki yapar. Doktora gidemediği için gün boyunca rahatsızlığından mustarip olmuş olan Fatma Hanım, Sadık'ın baskıları üzerine daha da fenalaşır ve en sonunda fenalık geçirir. Eve gelen Komşu ve Fatma Kadın Fatma Hanım'la ilgilenirler. Kadının fenalaştığını gören ve onun hasta olduğunu öğrenen Sadık doktor çağırmak ister. Fatma Hanım'ın isteği üzerine Sadık düğmeci dükkanına gidip Arif'e haber verir. Arif doktor çağırmaya giderken Sadık eve geri döner. Sadık Fatma Hanım'a ihtiyaç olması durumunda Fatma Kadın'ın bu gece evde kalabileceğini söyler. Fatma Hanım Sadık'ın teklifini kabul etmez. Fakat Sadık da teklifin de ısrarcı olmaz. Sadık'ın evden ayrılacağı sırada Fatma Kadın ona çocuklarla ilgilenmesini söyler. Sadık Fatma

Kadın'a endişelenmemesi gerektiğini söyledikten sonra evden ayrılır. Komşu'yla Fatma Kadın Sadık'ın tutarsız tavırlarına hiçbir anlam verememişlerdir.

Fatma Hanım'ın Kendini Suçlaması ve Kardeşinin Evlenmesini İstemesi İkinci perdenin birinci tablosunda aradan yirmi-yirmi beş gün geçmiştir. Öğle vakitlerinde sofraya hazırlanmıştır, Fatma Hanım divanda yatmaktadır ve Fatma Kadın mutfakla yemek masası arasında mekik dokumaktadır. Safra kesesinden ameliyat olmuş olan Fatma Hanım dinlenmektedir ve ilaçlarını kullanmaktadır. Fatma Hanım Arif'e yokluğunda Fatma Kadın'ın kendisine iyi hizmet edip etmediğini sorar. Arif Fatma Kadın'dan memnundur. Fakat Fatma Kadın'ın fazla dalkavuk olduğunu, zaman zaman yalan söylediğini ve evden erzak aşırıldığını düşünmektedir. Fatma Hanım Fatma Kadın'ın haline üzüldü ve mecbur kalmamış olsaydı daha dürüst hareket etmiş olacağını söyler. Arif'e fazla yük olduğunu ve onu işinden alıkoyduğunu düşünen Fatma Hanım kendini suçlamaktadır. Arif'in eski eşi Nihal'in evi terk etmiş olmasından da kendini suçlamaktadır. Çoğu zaman okumuş olmayı ve kendi geçimini sağlayabilecek bir işte çalışmış olmayı diler. Fakat babası Fatma Hanım'ın okumasına engel olmuş ve ona evlendiği zaman kocasının ona bakacağını söylemiştir. Ancak evlenememiş olan Fatma Hanım Arif'le birlikte yaşamak zorunda kalmıştır. Fatma Hanım Arif'ten bir kadınla evlenmesini ve çocuk sahibi olmasını ister. Fakat Arif geçmişte yaşamış olduğu kötü evlilik tecrübesinin ardından bir daha evlenmeyi göze alamamıştır. Fatma Hanım'ın ısrarlarına ve devamlı kendini suçlamasına içten içe kızan Arif yemeğini yemeden dükkana gider. Arif'in bu tavrı üzerine Fatma Hanım kendini daha çok suçlar ve ona bir daha bu konuyu açmayacağını söyler.

Fatma Kadın'ın Sırrının Ortaya Çıkması Fatma Hanım'ın bakımıyla ilgilenen Fatma Kadın onun için yağsız ve tuzsuz yemekler hazırlamış ve ona ilaçlarını vermiştir. Fatma Hanım Fatma Kadın'a çocuklarının ve eşinin durumunu sorar. Sohbet sırasında dalgınlığa kapılan Fatma Kadın Fatma Hanım'a üç çocuğu olduğunu söyler. Hemen ardından durumu toparlayabilmek için çocuklardan birinin öldüğünü ve ablalarının diğerlerine baktığını söyler. Fatma Hanım Fatma Kadın'ın çocuklarının sayısı konusunda neden yalan söylemiş olduğunu anlayamaz. Fakat kısa bir süre sonra iş bulamamaktan korktuğu için bu gerçeği gizlediğini anlar. Fatma Hanım Fatma Kadın'a ve çocuklarına yardım etmek ister, onların dertlerini kendine dert edinir.

Kadınların Erkekler Tarafından Ezilmeleri Fatma Hanım Fatma Kadın'a kapıcıdan soda istemesini söyler. Ancak Fatma Kadın kapıyı açtığında Komşu'yla karşılaşır ve Komşu kapıcı Yusuf'un baldızına tecavüz ettiğini ve karakola götürüldüğünü söyler. Kapıcının eşi durumu öğrenmiş ve eşini bizzat kendisi ihbar etmiştir. İki kadın insanlar arasındaki yoz ilişkileri eleştirirler. Komşu, ikinci kocasının üvey çocuklarına davranış biçiminden rahatsızdır. Zira çocuklarının yaptığı her şey kocasını rahatsız etmektedir. Bundan dolayı kocasının yaptığı her hareket de Komşu'yu rahatsız etmektedir. Komşu, eski kocasının bütün mal varlığını ve mülklerini zamanında kendi üzerine almadığı için oldukça pişmandır. Zamanında okul okumuş olmayı ya da bir meslek erbabı olmuş olmayı diler. Hatta erkeklere muhtaç kalmamak için hayat kadını bile olabileceğini söyler. Zira hayat kadınlarının yüksek miktarlarda gelir elde ettiklerini ve yapacağı birikimle apartmanlar dikebileceğine inanmaktadır. Fatma Hanım Komşu'nun düşüncelerine tam olarak katılmasa da o da Arif'e yük olduğu için oldukça huzursuzdur. Fakat erkek kardeşini yalnız bırakmak da istememektedir. Zira ameliyat olmayı bile onun iyiliği için kabul ettiğini söyler.

Fatma Hanım'ın Fatma Kadın'a Yardım Etmek İstemesi Kısa bir süre sonra Fatma Kadın endişeli bir halde ikilinin yanına gelir. Kapıcı Yusuf'la baldızı arasında geçen olayla ilgili gelişmeleri aktarır. Fakat Fatma Kadın'ın gözleri sürekli kapıdadır. Kısa bir süre sonra kapının çalınması üzerine Sadık'ın kapıda olduğunu söyler. Sadık Fatma Hanım'a geçmiş olsun dilemek ve Fatma Kadın'dan para almak için gelmiştir. Sadık Fatma Kadın'la mutfakta gizlice konuşur ve ona Fatma Hanım'la konuşup oğlu Ziya'yı bulmasını söyler. Zira Ziya son birkaç gündür eve gelmemiştir. Fatma Kadın Fatma Hanım'a Arif'in kullanmadığı herhangi bir ceketinin olup olmadığını sorar. Fatma Hanım, sandıkta bir ceket olduğunu, iyileştiği zaman ceketini verebileceğini söyler. Fakat sandığın içindekileri karıştırmış olan Fatma Kadın ceketini gördüğünü azından kaçıtır. Fatma Hanım'ın kızmadığını görünce ceketini sandıktan alabileceğini söyler. Fatma Hanım iyileştiği zaman ceketini vereceğini ve Sadık'a iş bulacağını söyler. Fatma Kadın'ın evden erzak, sigara ve kahve aşırıldığı anlaşılmıştır. Fakat Fatma Hanım Fatma Kadın'ın üzerine gitmez ve bu konudan hiç bahsetmez. Fatma Kadın'ın şişkin karnına dokunan Komşu onun hamile olduğunu anlamıştır. Komşu Fatma Hanım'a Fatma Kadın'ın yeniden hamile olduğunu söyler ve fakir olmalarına rağmen sürekli çocuk doğuran çiftleri eleştirir. Fatma Hanım Arif'in evde küçük bir çocuğun bulunmasından hoşlanmayacağını bilmektedir. Bir yandan Arif'i kızdırmak istemezken diğer yandan Fatma Kadın'ın işine son vermek de istemez. Vicdanına yenik

düŖen Fatma Hanım Fatma Kadın'a on lira verir ve Ziya'nın bulunup okula başlamasını ister. Fatma Kadın Fatma Hanım'a doğacak çocuğa kızının bakacağını, zira diğer çocuklara da hep onun baktığını söyler. Ölmüş olan çocuğunun ölümünü kaderci bir bakış açısıyla kabullenmiştir. Doğacak çocuğunu sabahları ve akşamları emzirebileceğini ve kendisine on lira verilmesi durumunda ona süt alabileceğini söyler.

Fatma Kadın'ın Evden Kaçması ve İki Çocuęa Fatma Hanım'ın Bakması İkinci perdenin ikinci tablosunda aradan üç-dört ay geçmiştir. Holde tamamen düzensizlik ve kirlilik hakimdir. Salıncakta bulunan çocuk evin perdesi her açıldığında ağlamaktadır. Etraf çocuk bezleriyle doludur. İkinci vakitlerinde Fatma Hanım ağlayan çocuğun yanına gelir. Çocuğun ağızına lastik meme veren Fatma Hanım çalan kapıyı açmak için hareketlenir. Fatma Kadın'ın evden kaçmasının ardından Sadık devamlı olarak Fatma Hanım'ın evini kontrol etmeye gelmektedir. Sadık Fatma Hanım'ın Fatma Kadın'ı sakladığını düşünmektedir. Fakat Fatma Hanım Fatma Kadın'ın bir an önce bulunmasını ve onun çocuklarını alıp götürmesini ister. Yeni doğan bebek Gülsüm'le Ziya'nın bakımını tamamen Fatma Hanım üstlenmiştir. Fakat Fatma Hanım Gülsüm'e bakmakta ve Ziya'nın haşarılıklarıyla baş etmekte zorlanır. Sadık Fatma Hanım'a çocuklara bakamayacağını ve isterse onları kapının önüne koyabileceğini söyler. Sadık, çocuklara bakan kızını beş yüz lira karşılığında evlendirmiştir. Fatma Hanım Sadık'ın Fatma Kadın'ı bir an önce bulmasını ister. Sadık Arif'ten yardım istemeye niyetlenmiş fakat onu dükkanda bulamamıştır. Arif bir süredir geceleri eve gelmemektedir. Ardından Komşu sahneye giriş yapar ve Sadık'a Fatma Kadın'ın bulunduğunu, onun Çarşı Karakolu'nda tutulduğunu söyler. Sadık Fatma Kadın'ı almak için karakola gider.

Hale'nin Çocuklara Yardım Etmemesi ve Arif'in Ortalıktan Kaybolması Kadınları Kalkındırma Derneği üyesi Hale evi yeniden ziyaret eder. Derneğin ihtiyaç sahibi olan kadınlara yardım gönderebilmesi için bağış toplamaktadır. Fatma Hanım Hale'ye derdini anlatmaya çalışır fakat her teşebbüsünde sözü kesilir. Hale Fatma Hanım'a kendi dertlerinden bahseder. Hizmetçisinin evi terk etmesinin ardından Hale evin bütün işleriyle tek başına ilgilenmek zorunda kalmıştır. Dernek işleri de oldukça yorucudur. Aynı zamanda ezberlediği sözleri yeniden tekrar ederek vicdan sömürsü yapar ve derneğe bağış yapılmasını ister. Fatma Hanım Hale'ye evindeki çocuklara yardım edip edemeyeceğini sorar. Hale çeşitli bahaneler öne sürerek çocuklara yardım etme imkanının olmadığını dile getirir. Derneğin faaliyetleri oldukça yüzeysel bir görünüme sahiptir. İhtiyacı olan kadınlara yardım götürmekten ziyade düzenli olarak gösterişli balolar düzenlenmektedir. Komşu'yla Fatma Hanım beşer lira vererek bir bağış makbuzu alırlar. İstedini elde eden Hale evden ayrılır. Çocukları yanına alarak büyük sorumluluk üstlenmiş olan Fatma Hanım almış olduğu karardan pişmanlık duymaktadır. Komşu Fatma Hanım'a kederli ruh halinden kurtulabilmesi için evlenmesi gerektiğini söyler. Hatta ona bir talipli de bulmuştur. Eşiyile aynı dairede çalışan Kamil Bey kısa bir süre önce eşini kaybetmiştir. Fakat Komşu'nun önerisiyle hiç ilgilenmeyen Fatma Hanım Gülsüm'le ilgilenmektedir. Fatma Hanım Komşu'ya evindeki son parasını Hale'ye verdiğini ve tamamen parasız kaldığını söyler. Uzun süredir Arif eve gelmemiştir ve Fatma Hanım onun için endişelenmektedir. Daha önce Arif'ten bile hiç para istemiş olan Fatma Hanım çaresizdir. Fatma Hanım evdeki çocukların gürültüsünden dolayı Arif'in kaçtığını düşünür ve bu durumdan dolayı kendini suçlar.

Fatma Kadın'ın Geri Dönmesi ve Dükkana Haciz Gelmesi Ardından kapı çalınır ve aldığı haberle yıkılan Fatma Hanım odaya geri döner. Bir çocuk tarafından getirilen habere göre düğmecici dükkana haciz gelmiş ve Arif hastaneye kaldırılmıştır. Aceleyle hazırlanan Fatma Hanım hastaneye gitmek için hareketlenir. Komşu Fatma Hanım'ın montunun cebine para koymuştur. Kapıdan çıkacağı sırada Fatma Hanım Sadık ve Fatma Kadın'la karşılaşır. Fatma Hanım onlara içeri girmelerini söyledikten sonra hastaneye doğru yola çıkar. Eşinin sorumsuzluğundan bıkmış olan Fatma Kadın evden kaçmış fakat kısa bir süre sonra polise teslim olmuştur. Sadık Fatma Kadın'ın başkasıyla görüştüğünü ve zaman zaman onun bu yüzden evden kaçtığını düşünmektedir. Komşu çifte çok kızar ve Fatma Hanım'ın iyi niyetini suiistimal ettikleri için onlara ateş püskürür. Komşu çifte çocuklarını alıp gitmelerini aksi halde polise haber vereceğini söyler. Arif'in hastaneye kaldırıldığını ve dükkana haciz geldiğini öğrenen Sadık'la Fatma Kadın çifti çok şaşırır. Fakat Sadık Komşu'ya Arif'in bir hayat kadınına aşık olduğunu duyduğunu ve muhtemelen bu yüzden borçlandığını söyler.

Fatma Kadın'ın Evden Ayrılması ve Fatma Hanım'ın Sitemi Ardından Fatma Hanım kederli bir ruh haliyle eve giriş yapar. Dükkana gerçekten haciz gelmiş ve haciz memurlarını gören Arif inme geçirmiştir. Arif'in bir hayat kadınıyla görüştüğünü öğrenen Fatma Hanım hiçbir tepki göstermez. Zira kardeşinin daima bir kadının ilgisine ihtiyaç duyduğunu söyler ve kendisinden çekinen kardeşinin bu durumu gizlediğini düşünür. Evdekiler Fatma Hanım'a geçmiş olsun dilerler ve Fatma Kadın

istenildiği takdirde bir süre daha evde kalabileceğini söyler. Fakat bütün sermayesini ve birikimlerini kaybetmiş olan Fatma Hanım Fatma Kadın'ın kalmasını istemez. Zira Sadık Fatma Kadın'a ecnebi bir ailenin yanında iş bulmuştur ve aynı zamanda kendisi tenekecinin yanında yeniden işe başlayabileceğini söyler. Komşu'yla Fatma Hanım Sadık'a Ziya'nın okula devam etmesini söylerler. Fakat Ziya'nın okula devam etmesi durumunda evdeki çocuklarla kimse ilgilenemeyecektir. Fatma Hanım'dan helallik alan çift evden ayrılır. Fatma Hanım yeniden evlenemeyeceğini alaycı bir üslupla Komşu'ya söyler. Bütün iyi niyetine rağmen hayatındaki hiçbir şey yolunda gitmemiş olan Fatma Hanım içinde bulunduğu duruma sitem eder. Komşu Fatma Hanım'a sahip çıkar ve eşiyile birlikte Arif'i hastaneden çıkarabileceklerini söyler.

Temalar

Toplumsal Sınıf 1950-1970 yılları arasında Türkiye'de köyden kente yoğun göçler yaşanmıştır. Köyden şehre gelen insanlar yeni düzene ve kültüre uyum sağlamakta epey zorlanmışlardır. Köyden şehre göç eden insanlar yerel geleneklerini, kültürlerini ve ağızlarını da şehre taşımışlardır. Şehre göç etmiş olan insanlar çoğunlukla kas gücüne dayanan işlerde çalışmaya mecbur kalmışlardır. Fatma Hanım geleneksel bir Anadolu kadını tiplemesidir. Fakat kardeşi bir dükkân sahibidir ve yaşadıkları ev kendilerine aittir. Bundan dolayı daha çok orta sınıfa mensup bir ailenin özelliklerini taşımaktadırlar. Yozgat'ın bir köyünden ailesiyle birlikte şehre göç etmiş olan Fatma Kadın ailesinin geçimini sağlayabilmek için varlıklı ailelerin yanında hizmetçi olarak çalışmaktadır. Ataerkil normların baskın geldiği bir toplumda doğmuş ve büyümüş olan Fatma Kadın eşi Sadık tarafından maddi ve manevi olarak sömürülür. Eğitimsizliği, bilinçsizliği ve kaderciliği nedeniyle yaşamış olduğu haksızlıkların tam olarak bilincinde değildir. Zaman zaman içinde bulunduğu duruma isyan eder fakat bu durumdan nasıl kurtulabileceğini bilmemektedir. Oldukça zor şartlar altında yaşamasına rağmen sürekli olarak yeni çocuklar dünyaya getirir ve eşi tarafından sömürülmeye boyun eğer. Kadınları Kalkındırma Derneği üyesi olan Hale'ye toplumun üst sınıfına mensup olan bir kadın figürüdür. Yarı aydın bir bilince sahip olan kadın karakter yardıma muhtaç olan kadınlara yardım etmeye çalışıyormuş gibi görünse de kadınların asıl sorunlarının farkında değildir. Dernek tarafından kadınlara yapılan yardımlar onların sorunları için geçici çözümlerdir. Halbuki kadınların asıl ihtiyacı olan ataerkil toplumsal normların ortadan kaldırılması ve ekonomik dizgenin eşitlikçi bir yönde değişmesidir.

Ataerkillik Özellikle 1960'lı yıllarda Anadolu'nun köylerinden şehirlere göç etmiş olan topraksız köylüler kendi yerel kültürlerini ve inançlarını da yanlarında götürmüşlerdir. Yüzyıllar boyunca din-tarım toplum yapısının meydana getirdiği ataerkil normlarla biçimlenmiş olan halklarda cinsiyetçi ve kaderci düşünce biçimi oldukça güçlenmiştir. Sanayi devriminin ardından Rasyonalizm ve Pragmatizmin ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte özellikle kentsoylular yeni bir bilinçlenmeye doğru güdümlenmişlerdir. Fakat Anadolu'nun köylerinde yaşayan topraksız ırgatlar tarımda makineleşmeyle birlikte köylerinde çalışamaz olmuş ve bundan dolayı şehre göç etmek zorunda kalmışlardır. Çalışmak ve hayatta kalmak için şehre göç etmiş olan her köylü kültürlerini ve inançlarını da yanlarında götürmüşlerdir. Bu durum şehirliyle köylüler arasında kültür çatışmasının yaşanmasına sebep olmuştur. Yozgat'ın bir köyünden şehre göç etmiş olan Sadık, eşi Fatma Kadın'ı alınıp satılabilen bir mal olarak görmektedir. Eşine adeta köle muamelesi yapar, maddi ve manevi olarak onu sömürür. Sadık'a göre bir kadının en önemli görevi kocasını rahat ettirmektir. Sadık'a göre Fatma Kadın çalışıp para kazanmalı ve çocuklara da o bakmalıdır. Sadık, beş yüz lira karşılığında evdeki kardeşlerine bakan kızını onu isteyen bir adama satar. Arif'e küçük kardeşi gibi davranan Fatma Hanım onun aşırı derecede şımarmasına sebep olmuştur. Arif Fatma Hanım'dan sürekli hizmet beklemektedir. Bunun haricinde Komşu adlı karakter evlendiği erkeklerle duygusal hiçbir bağ kurmaz ve onlardan yalnızca maddi olarak faydalanır. Kendini hiçbir erkeğe ezdirmez ve kendisini kullandırmaz. Yarı aydın bir düşünce yapısına ve bilince sahip olan Hale de kendi ayakları üzerinde durmaya çalışmaktadır. Komşu, Fatma Hanım ve Fatma Kadın hiçbir erkeğe bağlı kalmadan kendi geçimlerini sağlayabilecek ekonomik güce sahip olmanın hayalini kurmaktadırlar.

Önemseme Oyunun başkarakteri olan Fatma Hanım, safra kesesinde ciddi bir rahatsızlığı olmasına sürekli olarak kardeşinin ve başkalarının dertlerini düşünür. Ellili yaşlarında olan kadın karakter Arif'ten yaşça küçük olmasına rağmen ona ablalık eder ve onun bütün sorunlarıyla ilgilenir. Arif'in eski eşi olan Nihal'in evi terk etmiş olmasından kendini sorumlu tutar. Arif'e karşı vefa borcu olduğuna inanan Fatma Hanım onun için elinden gelenin fazlasını yapmaya çalışır. Ancak Fatma Hanım'ın safra kesesinden ameliyat olması gerekir ve ameliyattan sonra Arif'le nasıl ilgileneceğini düşünür. Bu sırada Komşu'nun önerisi üzerine ekonomik güçleri yetersiz olmasına rağmen Arif'in rahat etmesi için Fatma Kadın'ı hizmetçi olarak almaya karar verir. Fatma Hanım'ın Fatma Kadın'ı işe alma

sebeplerinden biri de onun durumuna üzülmüş olmasıdır. Derin maddi zorluklar yaşamasına rağmen Fatma Hanım Fatma Kadın'ı hizmetçi olarak eve alır. Fatma Hanım Fatma Kadın'a çok iyi davranır ve kendisinden ziyade Arif'in rahatlığıyla ilgilenir. Fatma Kadın'ın çok müşkül durumda olduğunu gören Fatma Hanım ona yardım etmeye çalışır hatta onun için elinden gelenin fazlasını yapar. Fakat Fatma Hanım'ın iyi niyeti başkaları tarafından devamlı olarak suiistimal edilir. Daima vicdanının sesini dinleyerek hareket eden Fatma Hanım buna karşın çeşitli felaketler yaşamak zorunda kalır. İyiliklerinin karşılığında sürekli kötülüklerle mücadele etmek zorunda kalmış olan Fatma Hanım en sonunda kederli bir ruh haline bürünür.

Kişi İncelemesi

Fatma Hanım (Sosyal/Duygusal) Daha önce hiç evlenmemiş ve ellili yaşlarında olan Fatma Hanım yaşça küçük olmasına rağmen erkek kardeşi Arif'e ablalık yapmaktadır. Erkek kardeşiyle birlikte yaşadığı için ona yük olduğunu düşünen Fatma Hanım devamlı olarak kendini suçlar. Arif'in eski eşi Nihal'in evi terk etmiş olmasından da kendini suçlar. Geleneksel bir Anadolu kadını tiplemesi olan Fatma Hanım oyunun başkarakteridir. Safra kesesinden ameliyat olması gereken Fatma Hanım kendisinden çok erkek kardeşini ve başkalarını düşünür. Bu yüzden sürekli sömürülür ve iyi niyeti suiistimal edilir. Evinde hizmetçi olarak çalışmaya başlayan Fatma Kadın'ın bütün sorunlarını kendine dert edinir. Fatma Kadın'ın evden sigara, kahve, çay ve yağ gibi erzakları çalmasına ses çıkarmaz. İlerleyen zamanlarda Fatma Hanım Fatma Kadın'a çocukları için fazladan para vermeye başlar. Hatta evden kaçmış olan Ziya'nın gönüllü olarak bakımını üstlenmek ister. Onun okula gitmesini ve okumasını istemektedir. Fatma Kadın'a Ziya'nın kitaplarını alabilmesi para verir. Daha sonra yeni doğacak olan çocuğu için fazladan süt parası da verir. Oyunun son tablosunda evden kaçmış olan Fatma Kadın'ın Gülsüm ve Ziya adlı çocuklarına Fatma Hanım'ın baktığı görülür. Hayatı boyunca hiç çocuk bakmamış olan Fatma Hanım onların aşırı ilgiye ihtiyacı duyduklarını ve Ziya'nın haylazlıklarını görünce çocuk bakma isteğinden vazgeçer. Çevresindeki insanları kendinden fazla düşünmüş olan ve daima vicdanının sesi dinlemiş olan Fatma Hanım özsaygısını yitirmiştir. Başkalarına karşı aşırı derecede iyi niyet göstermiş ve onların sorunlarını kendi sorunları olarak görmüş Fatma Hanım sömürülür ve suiistimal edilir.

Dostane Erkek kardeşi Arif'e karşı ablalık yapan Fatma Hanım onun en yakın dostudur. Fatma Hanım Arif'in bütün sorunlarıyla yakından ilgilenir: "FATMA HANIM: Hazırsan koyuvereyim çayını. ARİF: Canım hiçbir şeycik istemiyor. FATMA HANIM: Ah senii! Akşam kavunu fazla kaçırdın da ondan. Dedim ama, kardeş sözü dinleyen kim? ARİF: Bak, düğmem kopmuş. Ceketime bir düğme dikiver. FATMA HANIM: (Çaydanlığı masaya bırakır, ceketini alır.) A, niye söylemedin? Nerdeyse kopuk düğmeyle gidecektin yine..." (Ağaoğlu 2005, 91-92).

Evcimen Erkek kardeşiyle birlikte yaşayan kadın karakter onun hayatını daha rahat bir hale getirmek için birikim yapar ve bütün ev işleriyle ilgilenir: "FATMA HANIM: (Gider, radyonun üstünde duran bir plastik vazoyu karıştırır) İşte şu iki yüz lirayı kiraya ayırdım. Şu da... Ne bu? Elli mi? Ha bu da elektrik-su parası. İşte bir doksan lira var fazladan..." (Ağaoğlu 2005, 92).

Fedakar Safra kesesinden ameliyat olması gereken kadın karakter, ameliyat olduktan sonra Arif'le ilgilenemeyeceği için endişelidir ve kendinden çok onu düşünür: "FATMA HANIM: Ölssem bir şey değil. Ya başına dert olup kalırsam? Sen istersin ayrı bakım. Bir de bana kim bakar?.. ARİF: Başlama yine..." (Ağaoğlu 2005, 93).

Vicdanlı Fatma Hanım erkek kardeşi için her türlü fedakarlığı yapmaya hazırdır. Onun hayatını kolaylaştırmak için elinden gelenin fazlasını yapmaya çalışır. Kendinden çok Arif için üzüdür: "FATMA HANIM: (Sağdaki kapıdan çıkmakta olan Arif'in ardından giderek) Bir saate kalmaz gelirim. Sen de gider, eksikleri tamamlarsın. (Seslenir.) Öğleye başka bir şey ister misin? (Kapının kapandığı duyulur. Fatma Hanım geri gelir.) İçim parçalanıyor ona da... Her sabah..." (Ağaoğlu 2005, 96).

Karamsar Safra kesesinden ameliyat olması gereken Fatma Hanım, sağlığına kavuşabileceği konusunda endişelidir. Kendini hiç düşünmeyen kadın karakter, ameliyattan sağ çıkamaması durumunda Arif'in yalnız kalmasından endişe eder: "Yaş bulmuş elliyi. Bundan sonra gezmelere mi gideceğim? Sinemalara mı gideceğim? KOMŞU: Delinin zoruna bak. Gidersin elbet! FATMA HANIM: Hem dur bakalım. Hastaneden sağ çıkacak mıyım?.. KOMŞU: Elinin körü! Çıkacaksın elbet. Bir kalafat gördün mü, tamam. Ondan sonracağıma, giyin kuşan, keyfine bak" (Ağaoğlu 2005, 98).

Nazik Sadık, eve ilk gelişinde Fatma Hanım'la karşılaşır ve buyurgan bir üslupla Fatma Kadın'ın ücretinin artırılmasını ister. Fatma Hanım karşısında emrivaki yapan Sadık'a karşı oldukça naziktir: "FATMA HANIM: Orasına ben ne karışırım?.. SADIK: Beni de ilgilendirmez. Ben bir yerle pazarlık ederim. Öteki de işime gelirse ne ala. Siz şimdi bunun aylığını iki yüz yapıyor musunuz? FATMA HANIM: Yapamam Sadık Efendi. İstesem de yapamam. Olmazsa al git karını. Ben ona söyledim. Kocan razı gelirse çalışırsın diye. SADIK: Ben razı gelirim ama o şartla. Söylediydim buna. FATMA HANIM: Bana öyle demedi ki" (Ağaoğlu 2005, 124).

Yardımsever Arif, zaman zaman dalkavukluk eden ve boş zamanlarında Komşu'nun yanında çalışan Fatma Kadın'ı eleştirir. Fatma Hanım Fatma Kadın'ı savunur ve onunla empati yapar: "FATMA HANIM: A, neden? Ara sıra yardıma çıkıyormuş... Çıksın. Hem üç-beş kuruş da ondan kazanır. Baksana kocası o gün nasıl gelip dikildi karşımıza. Ne bırakıyor, ne götürüyor... Hem baksana dört çocuğu varmış. Hepsini de bunun eline bakar" (Ağaoğlu 2005, 137).

Huzursuz Geçmişte Nihal'le evlenmiş olan Arif eşi tarafından terk edilmiştir. Arif'le aynı evde yaşamak zorunda kalmış olan Fatma Hanım Nihal'in evi terk etmiş olmasından kendini sorumlu tutmaktadır: "FATMA HANIM: Hoş gör onu da. Ben olmasam bırakıp kaçmazdı belki de. ARİF: Lafa bak! Sen ne yaptın ki ona? FATMA HANIM: Bir şey yapmadım bildiğim kadarı. Yani bilerek yapmadım. Ama gencecik kadındı. Çorabını, çorbasını benimle paylaşmak istemedi belki de" (Ağaoğlu 2005, 142).

Cömert Ameliyatın ardından evde dinlenmeye çekilmiş olan Fatma Hanım Fatma Kadın'ın oldukça müşkül durumda olduğunu görür. Bütün maddi imkansızlıklara rağmen Fatma Hanım, Ziya'nın bakımını üstlenir ve onun okumasını ister: "FATMA HANIM: Çıkarken uğra da para vereyim. Akşam gelirse, yarın erken al götür, resmini çektir. Nüfus kağıdını falan al da yanına. Bindir bir otobüse, götür, kaydını yaptır. KOMŞU: (Öfkeli) Amaaan! O beceremez! Nasıl becersin? Şimdi kayıtlar kapandı falan derler. Bin dereden su getirirler. Ben alır götürürüm. Yazdırır gelirim... FATMA HANIM: Para vereyim, kitaplarını da alıverin" (Ağaoğlu 2005, 158).

Fatma Kadın (Kapalı/Duygusal) Yozgat'ın köyünden şehre göç etmiş olan kadın karakter varlıklı ailelerin yanında hizmetçilik yaparak kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamaya çalışmaktadır. Ataerkil normların baskın geldiği toplumda her açıdan ezilen kadının içinde bulunduğu durumu temsil eder. Eşi Sadık tarafından maddi ve manevi olarak sömürülür. Oldukça fakir olmalarına rağmen bakımını sağlayamayacakları kadar çocuk yaparlar. Toplumun en alt sınıfına mensup olan kadın karakter eğitimsizliğinin, bilinçsizliğinin ve kaderciliğinin kölesi olur. Eserde Fatma Kadın'ın durumunu en iyi anlatan ifadeler şunlardır: "Fatma Kadın: Yo, yo... Biri okula gideceğidi bu yıl. Bi de kızım var on üçünde. Gardaşlarına hep o bakar. Yük olmazlar bana. Hiç yük olmazlar... Gız bakar onlara. Gız eyidir. Hep o baktı gardaşlarına. Yük olmazlar bana... Aman hanımım... Gurbanın oluyum. Eyi bi hanıma benziyo bu hanım. Alsa beni, yanında sebeplenir giderim..." (Ağaoğlu 2005, 105). "Çatıdaki Çatlak'ta Fatma Kadın, işçi sınıfının kaderine boyun eğmiş sömürülen kadınlarından biridir. Ev sahibi Fatma Hanım'ın geçirdiği ameliyattan sonra ev işlerine yetişememesi üzerine işe başlayan Fatma Kadın'ın, konuşmasından kılığına kadar her haliyle farklı bir coğrafyanın insanı olduğu belli olmaktadır" (Yolcu 2017, 73). Fatma Kadın eserde yer alan diğer kadın karakterlere göre daha alt bir toplumsal tabakaya mensuptur. Dört çocuğuna ve eşine tek başına bakmak zorunda kalmış olan kadın karakterin içinde bulunduğu adaletsiz durumu sorgulayabilecek ve buna karşı çıkabilecek bir bilinci yoktur. Fatma Kadın tamamen eşi olan Sadık'ın güdümündedir ve her eylemi onun refahını yükseltmek içindir. Her açıdan zor durumda olan kadın karakter Fatma Hanım'ın iyi niyetini suiistimal etmek zorunda kalır.

Bilinçsiz Ataerkil normların baskın olduğu bir toplumda büyümüş olan kadın karakter kendine ait olan hukuksal ve insani hakların bilincinde değildir: "FATMA KADIN: He ya hanımım. Var. İmam nikahım da var, öteki de. Onu sonradan yaptırdıydık. Hani Yozgat'a geldiydik de... Benim adam çalışmadaydı, ondan sonracığıma... Ben de hanımımın yanına girdiydim... Hakim Beylerin yanına hani... Çok eyiliklerini gördüm emme... Belki bilirsiniz... İclal Hanım derlerdi" (Ağaoğlu 2005, 102).

Mağdur Çeşitli sebepler yüzünden girdiği işlerden çıkarılmış olan Fatma Kadın, ailesine tek başına bakmak zorundadır ve acilen bir işe ihtiyaç duymaktadır: "FATMA KADIN: Çalışırdım... Memir beylerde çalışırdım. Hanımı da çalışırdı. Emme iki ay oldum ordan çıkalı. Elim de pek darda... Kış da geldi..." (Ağaoğlu 2005, 102).

Endişeli Çocuklarının ve kendisinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalışmak zorunda olan Fatma Kadın kendisine iş bulması için Komşu'ya yalvarır: "FATMA KADIN: Yo, yo... Biri okula gideceğidi bu yıl. Nasibinde varsa. Bi de kızım var on üçünde. Gardaşlarına hep o bakar. Yük olmazlar bana. Hiç yük olmazlar... Gız bakar onlara. Gız eyidir. Hep o baktı gardaşlarına. Yük olmazlar bana... Aman hanımım... Gurban oluyım. Eyi bi hanıma benziyor bu hanım. Alsa beni, yanında sebeplenir giderim. Ben de ırahat ettiririm onu. Gösteriverirse yemeğini de yaparım. Elime yapışmaz ya. Ana gibi gadın senden eyi olmasın... Gardaşlarına hep gız bakar. Bana yük olmazlar... Heç yük..." (Ağaoğlu 2005, 105).

Acınası Oldukça müşkül bir durumda olan kadın karakter Fatma Hanım'dan daha fazla para alabilmek için kendini acındırır: "Emme hanımım, bi on lira daha verirsiniz... Acık yol param olur hiç değil. Arada bi, kış-kıyamette yürüyemiyorum da hani... Otobusa biniyom. İnsafınıza kalmış gayri. Sevdim sizi. Ben de rahat ettiririm elimden geldiğince. Gözünüzü arkada koymam, oh hanımım..." (Ağaoğlu 2005, 106-107).

Uysal Kendisinden istenen her şeyi pek sorgulamadan yerine getirir: "FATMA KADIN: (Peşinden gider.) Hiç kaygılanmayın oh beyim. Burası gayri sizin değil, benim evim. Öyle ya, şerlisi olur, şersizi olur... Öyle her kapıyı çalana buyur der miyim?.. Yoo... sen hiç kaygılanma beyim. Ben güzel güzel işime bakarım..." (Ağaoğlu 2005, 115-116).

Sitemkar Kocası Sadık'ın sorumsuzluğundan ve ilgisizliğinden bıkmış olan Fatma Kadın zaman zaman kendi kendine Sadık'a söylenir: "Allah boyun devrilsin!.. Varmaz olaydım. Bi de tutturmuş güccüğü alıp buraya getirseymişim... Dürzü... İş yok güç yok, a boyu devrilmeyesi... Bi çocukların başını bekleyeceksin... Akşamlara dek fosur fosur cığara tütüreceğine çocuklarına sahap ol. Ben de boş durmuyom ya. Elin insanlarına bi de nasıl derim, çocuğu da getirem deyi, a boyu devrilesi! Teneşire çıkası! Zort zort doğurtmasını bilin sen... Köpek. Emme bir gün gafam gızacak, tam ki gızacak..." (Ağaoğlu 2005, 116).

Ürkek Kocasının ihmalkarlığına tek başınayken kızsız da onunla ilgili düşüncelerini dürüstçe onun yüzüne karşına söyleyemez: "FATMA KADIN: Gözüm çıksın bakkala böyle dediysem!.. Çocuklar ikide bir varyo gapısına... "Vehbi emce ciklet, Vehbi emce şeker... " diyi... Adam da sonunda bana dayıyo hesabı... ben onu dediydim" (Ağaoğlu 2005, 118).

Sömürülen Kocası Sadık tarafından maddi ve manevi olarak sömürülür: "Bıktım valla! Uy alınımın kara yazısı, uy... Senin halın ne, demiyo dürzünün oğlu... Çayı da cığarayı da kiminen içecen, bilmiyom mu ben? Gine o Sabbik kaltağına gidecen değil mi? Şinci gine kurarlar maltızı, demlerler çayı, geçerler karşısına... oh, garın çalışsın çırpınsın, elin orospuları yesin, eyi mi? .. (Bir yandan ağlar, bir yandan acele ortalığı bir düzene koyar.) Domuzun oğlu sen de!.." (Ağaoğlu 2005, 122).

Sadık (Kapalı/Sorumsuz) "İnce uzun, kemikli, sıırım gibi bir adam. Üstünde eski, ama kendince ütülü bir pantolon, onun üstünde eski beyaz bir gömlek. Mevsime karşın ceketsiz. Bir an kapının yanında durur. Fatma Kadına bakar. Fatma Kadın onu görmez. Sadık yürür, yere dökülen sigaraları toplamak için eğilir. Birini hemen yakar" (Ağaoğlu 2005, 117). Anadolu'daki bir köyden şehre göç etmiş olan erkek karakter eşi Fatma Kadın'ı maddi ve manevi olarak sömürmektedir. Ataerkil toplumsal düzenin yaratmış olduğu tipik bir insan figürüdür. Eşinin emeğini sömürür, ailesiyle ilgilenmez ve Fatma Kadın'dan aldığı paraları sigara, alkol ve kadınlar için harcar. Mensubu olduğu toplumsal sınıfın yüzyıllar boyunca dayatmış olduğu cinsiyetçi anlayış sayesinde Fatma Kadın'a her türlü kötülüğü yapmaya hakkı olduğunu düşünür. Fatma Kadın'ı bir mal olarak görür. Sadık ailesinin ihtiyaçları konusunda herhangi bir sorumluluk almaz ve daima kendi keyfini düşünür. "Yazar, Sadık ve ailesi üzerinden köyden kente gerçekleşen bilinçsiz göç sorunsalına dikkat çekmektedir. Şehir kültürüne adapte olabilmeyi başaramayan bu erkekler, alışkın oldukları davranış kalıplarını eşleri üzerinden sürdürmeye devam etmekte son derece ısrarcıdır" (Yolcu 2017, 82). "Fatma Kadın'ın kocası Sadık oyunun aksiyonuna katılır. Sadık, işsizdir, karısını çalıştırmakta, ama çocuklarına da bakmamaktadır. İçki, kumar, kadına şiddet gibi pek çok olumsuz davranışı üzerinde taşıyan Sadık'ın, eşi Fatma Kadın ile olan söyleşmelerinde bilindik olumsuzlamalar ile karısını sıkıştırmakta ve kendi toplumsal katmanının dayattığı cinsiyet anlayışı ile "erkeklik" rolü oynamaktadır. İşsiz olması, evini geçindirememesi erkek olmanın asla önünde değildir. Karısı çalışacak, ekmek parası kazanacak, onun dayağını yiyecek, çocuklarına bakacak hem de ona saygı gösterecektir. Onun beklentisi hep bu yöndedir" (Akarkan 2013, 85).

Umursamaz Sadık ailesinin sorunlarıyla hiç ilgilenmez ve yalnızca kendi keyfini düşünür: "FATMA KADIN: He ya, öyle ediveriyoruz beyim. Adet olmuş bi kez. Benimki bile, haline bakmaz, öyle ediyo... Akşama kadar yak çığara, iç kahve... Bu değirmenin suyu nerden gelir demiyor... Boyu devrilsin..." (Ağaoğlu 2005, 115).

Gaddar Bütün maddi imkansızlıklara rağmen kendi keyfinden ve zevklerinden hiç fedakarlık yapmayan Sadık, Fatma Kadın'dan para ister ve istediği para verilmediğinde ona şiddet uygular: "SADIK: Bakkala sen mi dedin, bana bir şey vermesin diye? FATMA KADIN: N'olacağıymış? SADIK: Bana bak, şimdi çarparım ha!.. FATMA KADIN: Elin evine ne deyi giriyon zottadak? SADIK: Ben giririm. Sana hesap verecek değilim... Bakkala da tembih ha? (Kadını sumsuklar.) FATMA KADIN: Ne vuruyon be? Akşamı bekliyemedin mi? (Ağaoğlu 2005, 118).

Kaba Eşyle oldukça kaba bir üslupla konuşmaktadır: SADIK: Bir işe girdin, üç kuruş kazanacam diye kendini evin patronu mu saydın, domuzun kızı?" (Ağaoğlu 2005, 118).

Zorba Fatma Kadını her açıdan sömürür ve onu kaba kuvvetle kontrol eder: "FATMA KADIN: He ya. Sorarım elbet. Şinci hanımım gelir de, "Ne oldu bu çığaralara?" derse, ben ne derim? SADIK: Sen ele vereceğin hesabı değil, bana vereceğin hesabı düşün, domuzun kızı! Sabah beri başım tuttu çığarasızlıktan... Çık şu beş lirayı!.." (Ağaoğlu 2005, 119).

Buyurğan Bir erkek olarak kadınlardan üstün olduğuna inanan Sadık Fatma Kadın'la sürekli olarak emir kipiyle konuşur: "SADIK: Çarparım haa! Kız ben erkek değil miyim? Nereye istersem oraya veririm... Sana mı danışacağım? FATMA KADIN: (iyice siner.) Şuna bak... İşim de galdı yüzüstü... Daha bir burayı toplıyamadım. SADIK: Ver şu beş lirayı!.. FATMA KADIN: İkide bir buraya çıkıp çıkıp geldiğinnen olur mu? Ne dimez elin insanları? Get hadi çocuklarının başına.. SADIK: Ben anaları değilim. Kendin git..." (Ağaoğlu 2005, 119).

Şüpheci Fatma Kadını'ı sindirmek ve kontrol altında tutmak isteyen Sadık onu olmadık şeylerle suçlar: "SADIK: Kız, sen benden bir şeyler saklıyorsun... FATMA KADIN: Aa! Elinin körü. Ne saklıyacaktım? SADIK: Hani bir aşna-fişneliğini göreyim, bilirsın yapacağımı... Geçende arkandan geldim. O ne kırıttı yolda kız?" (Ağaoğlu 2005, 120).

Bencil Ailesinin içler acısı durumunu hiç umursamayan Sadık yalnızca kendi zevkleriyle ilgilenmektedir. Çalışmak ona çok zor gelmektedir: "FATMA KADIN: Ya hanımım... Öyle ederdin... Hani mahalle aralarında neyi dolaşırdı... Emme gayri dolaşmıyor. Ne deyim? Dolaşmıyor işte... Aklına ne taktı bilmem... Bu can bana lazım, diyor da başka bir şey demiyor... Kör olmayası... Ah hanımım, kurbanın oluyum... Beyimin bir tanıdığı neyi vardır. Soksa şunu bir dükkana, eline üç-beş kuruş geçer. Bize de bir dayanak olur... Cığara parası çıkar hiç değilse" (Ağaoğlu 2005, 144).

Kaynakça

Ağaoğlu, Adalet. *Toplu Oyunlar I*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.

Akarkan, Serdar. «*Adalet Ağaoğlu'nun Tiyatrolarında Yapısalcı Eleştiri Uygulaması*.» Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.

Yolcu, Emre. *Adalet Ağaoğlu'nun Tiyatroları*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.